

Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı

Ahmet Korkmaz

İstanbul, Efeakademi Yayınları, 2022, 167 sayfa, ISBN: 978-605-71382-5-5.

Fatih BOSTANCI*

Kara-Koyunlu Devleti, 14. yüzyılın son çeyreğinden 15. yüzyılın son çeyreğine kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Azerbaycan, Irak-ı Arab ve Irak-ı Acem'de hüküm süren bir Türk devletidir. Ülkemizde Kara-Koyunlu Devleti tarihi araştırmaları Mükrimin Halil Yınanç'ın¹ İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı *Cihanşah* maddesi ile başlamıştır. Ardından Faruk Sümer, Kara-Koyunlular hakkında yazdığı kıymetli monografisi ile bu alanda ufuk açıcı bilgiler aktarmıştır.² Faruk Sümer'den sonra İsmail Aka'nın³ çalışması Kara-Koyunlular tarihi hakkında yapılan kıymetli çalışmalardandır.

Ülkemizde son yıllarda Kara-Koyunlular hakkında yapılan çalışmalardan bir diğeri de Ahmet Korkmaz tarafından kaleme alınan *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı* adlı eserdir. Bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan ibarettir. Korkmaz, eserin giriş bölümünde Kara-Koyunlu tarihinin kaynakları hakkında bilgi vermektedir (s. 1-14). Yazar, öncelikle Kara-Koyunlu tarihi hakkında Farsça ve Arapça vakayinâmelerden bahsederek, Ermeni ve Süryani vakayinâmeler ile modern araştırmalardan bir kısmını giriş bölümünde aktarır ve “bu dönem için kaynaklar konusunda şanssız olduğumuzdan” bahseder. Çünkü Kara-Koyunlu saray tarihçilerinin eserlerinin günümüze ulaşmadığını belirtir (s. 2). Bunun yanında yazarın kullandığı kaynaklar arasında en dikkat çeken kaynak Tarih-i Türkmâniyye'dir. Zira yazarın ifadesi ile bu eser, Kara-Koyunlu hükümdarı Mirza İskender'in (hükümdarlık yılları 1420-1438)

* Doktora Öğrencisi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Orta Çağ) Anabilim Dalı, Şanlıurfa, bostanci.fatih@gmail.com

¹ Bkz. Mükrimin Halil Yınanç, “Cihanşah”, *İA*, c. III, MEB Yayınevi, Eskişehir 2001, s. 173-189.

² Faruk Sümer, *Kara Koyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)*, TTK Yayınları, Ankara 1992.

³ İsmail Aka, *İran'da Türkmen Hâkimiyeti (Kara Koyunlular Devri)*, TTK Yayınları, Ankara 2001.

münşisi Emir Mu'izzî-i Hemedanî tarafından kaleme alınan ve günümüze ulaşmayan eseri kaynak olarak kullanması sebebiyle kıymeti haizdir (s. 3-4). Ayrıca yazar, eserin giriş kısmında Kara-Koyunluların ilk hükümdarı Bayram Hoca'dan başlayarak son hükümdar Hasan Ali dönemine kadar Kara-Koyunluların siyasi tarihini özet olarak aktarır (s. 11-31).

Eserin birinci bölümü (s. 32-61) "Kara-Koyunlu Ordusunda İnsan Unsuru, Görevliler ve Askerî Divânlar" başlığını taşımaktadır. Korkmaz bu bölümü üç ana başlığa ayırmıştır. İlk olarak "Kara-Koyunlu Ordusunda İnsan Unsuru" ana başlığı altında başkomutan, mirzalar, emirler, hassa kuvvetleri ve eyalet kuvvetleri hakkında bilgi vermiştir. Başkomutan başlığı altında (s. 32-33) savaşlarda Kara-Koyunlu hükümdarlarının bütün askerî işlerde en üst merci olduğunu belirtir. Mirzalar başlığı altında (s. 33-34) hükümdardan sonra devlet yönetiminin şehzade olarak bilinen mirzaların denetiminde olduğunu ifade eder. Emir başlığında ise (s. 34-37) ordu içerisinde emirlerin hiyerarşisini, Ak-Koyunlu ve Timurlu kaynaklarına dayanarak aktarır. Hassa ve eyalet kuvvetleri başlığında (s. 37-40) ordunun daimî birlikleri olarak nökerleri ve savaş zamanında orduya çağrılan askerleri eyalet kuvvetleri olarak belirtir. İkinci olarak "Kara-Koyunlu Ordusunda Görevliler" ana başlığı altında orduda görevli kadıasker, tavacı, bukavul, yurtçı, yasavul, kaçerçî, kurçî, inak, pervaneçî, yamçî, daruga/şihne, kûtvâl ve Emirü'l-hac'ı (s. 40-57) sayar. Korkmaz, Kara-Koyunlu ordusundaki bu görevlileri aktarırken Kara-Koyunluların öncülü ve çağdaşı Türk ve Moğol devletlerinin ordularında görev alan görevlilerle karşılaştırır. Birinci bölümün son ana başlığında ise askerî divânlar hakkında bilgi verir. Bu divanları; divân-ı 'arız, divân-ı emaret ve divân-ı emaret-i tavaçıyân başlıkları altında değerlendirir (s. 58-61).

Yazar, ikinci bölüme (s. 62-105) "Kara-Koyunlu Ordusunda Savaş Süreci" başlığını vermiştir. Bu başlık altında öncelikle, Kara-Koyunlu ordusunda sefer öncesi yapılan hazırlıklara değinir. Böylece kengeş/istişare, elçi gönderme, ordunun toplanması, ordunun sefer boyunca ihtiyacının karşılanması, av merasimi, ordunun haber alma ağı, müneccimleri kullanma ve fal bakma alt başlıklarını açmıştır (s. 62-84). Bu kısım Ak-Koyunlu, Timurlu ve Safevî kaynaklarına dayanılarak kaleme alınmıştır. Yazar ikinci ana başlığa "Kara-Koyunlu Ordusunda Savaş Düzeni" adını vermiştir. Bu başlığın alt başlıkları; karavul, menkalay, kol/kalb, meymene ve meysere ile sâkedir. Yazar bu kısımda ordunun savaş sırasındaki düzenini açıklamaktadır (s. 84-89). Üçüncü ana başlığa "Ordunun Taktik ve Stratejisi" adını vermiştir. Bu başlığın alt başlıkları; pusu birlikleri, kuşatma sırasında kullanılan taktikler, ılgar ve gece baskınları, muharebe ve kuşatmalarda savunma tedbirleri, su manialarının aşılması şeklinde olup, ordunun savaş sırasında taktik ve stratejisini detaylıca anlatmaktadır (s. 89-98). Bu bölümün "Kara-Koyunlu Devleti'nde Savaş Hukuku" isimli son ana başlığında ise askerî ödüllendirilmesi ve cezalandırılması, teslim olan düşmana karşı muamele, teslim olmayan ve ihanet edenlere karşı muamele, esirlerin durumu başlıkları ile ordunun savaş hukukunun Türk ve Moğol geleneklerine göre tezahür ettiğini aktarmaktadır. Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölüme "Kara-Koyunlu Ordusunun Mali Kaynağı ve Teçhizatı" ismi verilmiştir. Yazar bu bölümde öncelikle, ordunun mali kaynağına değinmektedir. Ordunun mali kaynağını; suyurgal sistemi, tiyul sistemi, aynî ve nakdî ödemeler başlıkları altında değerlendirmiştir (s.

106-116). Yazar, suyurgal sistemi hakkında teferruatlı bilgiler aktararak Kara-Koyunlu hükümdarı Cihanşah'a ait bir suyurgal fermanın tercümesini aynen nakleder (s. 110). Tiyul sistemi başlığı altında Hâfiz-ı Ebrû'nun *Zeyli-i Câmî 'ü't-Tevârih-i Reşîdî* adlı eserine dayanarak tiyul sisteminin İlhanlıların son döneminde ortaya çıktığını ifade eder (s. 113-114). Ordunun aynî ve nakdî ödemelerinin ise askere verilen maaşlar ve savaşlar sırasında elde edilen ganimetlerden oluştuğunu belirtir. Bu bölümün ikinci ana başlığı "Kara-Koyunlu Ordusunun Savaş Araç-Gereçleri" ismindedir. Korkmaz bu kısımda; hafif silahlar, kuşatma makinaları, vasıtaları ve silahları hakkında teferruatlı bilgi verir. Ayrıca dönemin silah terminolojisi hakkında oldukça kıymetli malumat aktarır (s. 116-136). Yazar, diğer bir ana başlıkta, orduda kullanılan hayvanlar hakkında bilgiler verir (s. 136-139). Daha sonra ordunun mehter takımı hakkında kısaca malumat aktarır (s. 140-141). Çalışmanın son başlığı "Bayrak" adındadır. Bu başlık altında yazar, Kara-Koyunlu ordusunun bayraklarında hilal ve aslan figürlerinin olduğunu *Tarih-i Türkmaniyye* adlı esere dayanarak detaylandırır (s. 141-142).

Eserin sonuç bölümü (s. 143-145) çalışmanın genel bir analizini içermektedir. Kaynakça bölümünde (s. 146-162) oldukça geniş bir bibliyografya verilmektedir. Dizin bölümü ise (s. 163-167) bu çalışmaya göre hayli yetersiz görünmektedir.

Sonuç olarak, yazarın kaleme aldığı bu kıymetli çalışmanın Orta Çağ askerî teşkilatı özelinde ve Kara-Koyunlu Devleti genelinde yapılacak çalışmalara ışık tutacağı kanaatindeyiz. Ancak yine de çalışmada birkaç noktada eksiklikler bulunmaktadır. Korkmaz her ne kadar Türkçe, Farsça ve Arapça kaynakları oldukça fazla kullansa da Batı literatüründe yer alan çalışmaları yeterince kullanmamıştır. Örneğin; çalışmasında İlhanlı ordusu ile Kara-Koyunlu ordusunu sık sık karşılaştırmasına rağmen A.P. Martinez'in *İlhanlı Ordusuna Dair Bazı Notlar* adlı çalışmasını gözden kaçırmıştır.⁴ Buna rağmen eser, bazı ufak eksikliklere rağmen oldukça kıymetli görünmektedir. Zira İlhanlı Devleti sonrası Orta Çağ Ön Asya'sında askerî teşkilatın evrildiği durumu takip etmemizi sağlamaktadır.

⁴ Bkz. A. P. Martinez, "Some Notes on the Il-Xanid Army", *Archivum Eurasiae Medii Aevi*, c. V, 1986, s. 129-242.
Tarih Kritik (9) 2 History Critique | Nisan/April 2023